

Геннадій УДОВЕНКО (1931–2013 рр.),
*Надзвичайний і Повноважний Посол,
Міністр закордонних справ України (1994–1998 рр.),
Постійний представник України при ООН (1985–1992 рр.),
Голова 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН (1997–1998 рр.)*

СПОГАДИ ПРО НАВЧАННЯ, ЖИТТЯ ТА РОБОТУ

1944 року в Київському університеті було відкрито факультет міжнародних відносин, який згодом правомірно реорганізували в Інститут міжнародних відносин. Сьогодні заклад набув не тільки національної, а й світової слави. Саме тут я одержав путівку в життя, однак ще довго був пов'язаний з альма-матер: першокурсникам вручав студентські квитки, випускникам — дипломи. Та роки брали своє, і я часто згадував молоді літа...

Ще в школі цікавився юриспруденцією і дипломатією. У десятому класі надіслав листа до Москви, в Інститут міжнародних відносин, в якому запитував щодо умов вступу, та відповіді не отримав.

Звідки мені тоді в Кривому Розі було знати, що в Києві вже готували фахівців-міжнародників? Тож спершу подав документи на юридичний факультет. І якраз одержав листа від приятеля з Києва, який і розповів про потрібний мені факультет. Сів на поїзд — і до столиці. Це стало першим кроком до здійснення мрії.

1949 року був перший випуск фахівців-міжнародників. Крім них, я знав усіх випускників. На факультеті навчалось 100 студентів, на нашому курсі — 28. Запитаєте, куди влаштовувалося стільки випускників, адже дипломатичних відносин Україна не встановлювала? Ще під час навчання неодноразово нам наголошували, що не всі обійматимуть дипломатичні посади. Республіканське Міністерство закордонних справ тоді могло оформити на роботу лише кількох осіб. Міністр Дмитро Мануїльський дотримувався правила: запрошувати тих, хто мав певний життєвий досвід.

Принцип, звичайно, правильний, але... Доки його набували, втрачали кваліфікацію, здобуту в університеті: забували мову, фахову підготовку.

Після закінчення університету я тільки за п'ять років прийшов у МЗС. Загалом на дипломатичній службі перебував майже 40 років. Не знаю, чи вважатимуть у майбутньому нашу працю елітною, однак на ту пору в міністерстві працювало лише 60 співробітників.

Студентські роки — то безнастанне навчання, адже всі були відмінниками, а якщо хтось отримував четвірку, це вважали надзвичайною подією. Із сердечною вдячністю згадую викладачів — професора історії Андрія Введенського, викладачок англійської мови Ніну Євтуховську і Мілицю Близниченко, доцента кафедри зарубіжної літератури Анатолія Іллічевського, професорів-істориків братів Карпа й Андрія Джеджул, декана факультету Порфирія Овчаренка.

Наш перший гуртожиток був розташований на Повітрофлотському проспекті (нині — проспект Повітряних Сил. — *Ред.*). Гуртожиток є також школою виховання. Нас в одній кімнаті жило семеро, щодня хтось чергував: і підлогу мили, і борщі варили.

Деякі наші студенти, учасники війни, працювали нічними секретарями Міністерства промисловості будівельних матеріалів. Серед них були й мої однокурсники Іван Грищенко та Іван Онищенко. І коли першого обрали секретарем комітету комсомолу, а другого — головою профкому університету, ми з Валентином Потаніним посіли їхні місця. І та робота згодом стала мені в пригоді. Ще до закінчення університету мене призначили на посаду секретаря колегії цього міністерства. Та ось заклик партії: 30 тисяч її членів мають відбути в села, піднімати сільське господарство. Із нашого міністерства ніхто їхати не хотів, а я попросився...

І став головою колгоспу в селі Домантівка, що на Сквирщині, неподалік від Білої Церкви. Було мені тоді 24 роки. Нову роботу опанував доволі швидко, і навіть з роками думав повернутися в село. То була школа відповідальності і спілкування з людьми, яка дала потужний поштовх на все подальше життя.

А тоді несподівано з колгоспу — до Америки! 1958 року у складі молодіжної делегації майже місяць перебував у США: Вашингтон, Денвер, Нью-Йорк, Сан-Франциско, Чикаго, штат Айова. Жили здебільшого на фермах. Я й гадки не мав, що колись повернуся сюди дипломатом.

Після колгоспу вступив до аспірантури Українського науково-дослідного інституту економіки та організації сільського господарства. Позаяк уже мав необхідний життєвий досвід, невдовзі мені запропонували роботу в МЗС України, у відділі міжнародних економічних організацій, конкретна ділянка — Європейська економічна комісія. Розпочав дипломатичну кар'єру як перший секретар. Робота потребувала самостійності,

ерудиції, належних економічних знань. Я не був кар'єристом навіть у послужному списку. Зважувався на будь-яку посаду. Призначили першим секретарем, а отже, на цій посаді мав працювати все своє життя. Ніколи не ставив собі за мету стати радником чи міністром. Я нікого, як кажуть, не підсиджував, не прагнув стати кимось...

Може, саме завдяки цьому двічі обіймав високі посади в Секретаріаті ООН: шість років у Женеві, три — у Нью-Йорку. Був міжнародним службовцем. А на посаді Постійного представника України при ООН доводилося головувати в дуже важливих органах цієї організації. Зокрема, як заступник Голови Генеральної Асамблеї виконував відповідні обов'язки. До трибуни Голови Генеральної Асамблеї мене привела попередня діяльність: був головою Ради Безпеки; віцеголовою і головою Економічної і соціальної ради; головою економічного комітету на одній із сесій та спеціального політичного — на іншій. Під час перебування на посаді Постійного представника України при ООН до мене зверталися «Mister Chairman» («пане голово»). І, зрештою, обрали Головою 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. На ту пору я очолював дуже важливий процес реформування ООН. І те, що на цю найвищу в ООН посаду вперше в історії вступив громадянин не лише України, а й країн СНД, значно сприяло піднесенню міжнародного іміджу нашої держави.

Ще в межах Радянського Союзу українські дипломати дбали, щоб Україна не тільки в ООН мала своє обличчя. Уже тоді шукали її місце у світі. Дуже багато для становлення незалежності нашої держави зробила дипломатія: Україна повсякчас виходила з ініціативами на міжнародну арену, дипломати не сиділи у затінку. У товстезних томах, пов'язаних з моєю діяльністю, — заяви на численних пресконференціях. Я постійно

Випускники 1950 року, зустріч через 20 років (© архів ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка)

Graduates of 1950, meeting 20 years later (© archive of the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv)

підкреслював, що представляю не СРСР, не комуністів, а Україну. Ще за УРСР вперто наголошував — Україна!

Після здобуття незалежності Україна почала налагоджувати дипломатичні відносини із закордоном, до українських дипломатів колеги ставилися як до рівних. А це справляло враження на керівників держав. Українська дипломатична школа давала добру науку, вміння відстоювати національні інтереси, нарівні спілкуватися зі світом.

Моя діяльність на посаді міністра закордонних справ була спрямована на активізацію зовнішньополітичного курсу, зміцнення міжнародного авторитету України. Ми керувалися постулатом: немає вічних ворогів і вічних друзів, вічні тільки національні інтереси України, тож взяли курс не просто на активізацію, а на прагматизацію зовнішньої політики, постійно запитуючи себе, яку користь той чи той крок матиме для нашої країни. Апарат міністерства, дипломатичний корпус робили все для створення позитивного іміджу України у світі.

Нині світове співтовариство сприймає нашу Батьківщину як незалежну державу. І те, що представника України було обрано Головою сесії Генеральної Асамблеї ООН свідчить, що наша країна має великий міжнародний авторитет. Я завжди пам'ятатиму, як кожен президент чи прем'єр-міністр, котрий виходив на трибуну ООН під час загальної дискусії, неодмінно мав вітати голову — представника України. Ту традиційну фразу навіть політик з крихітної африканської держави, де ніколи не чули про Україну, змушений був вимовляти шанобливо.

На жаль, у деяких країнах до нашої держави ставляться доволі упереджено, коли йдеться про корупцію чи повільне впровадження економічних реформ. Якось я виступав у Конгресі США й жартома сказав, що слова «мафія» і «корупція» — неукраїнського походження. Ми переживаємо те, що й Сполучені Штати Америки після Великої депресії. Проте криза, я переконаний, явище тимчасове. Україна неодмінно буде серед заможних і успішних держав світу.

Коли настав час прощатися з міністерським кріслом, нелегко було на це зважитися. Але я заприсягнувся приєднатися до однодумців на чолі з В'ячеславом Чорноволом, з якими цілком поділяв погляди щодо майбутнього України, її ролі у світі. В. Чорновіл знав про мої симпатії до Народного Руху ще з часу його заснування у вересні 1989 року. Знав і про те, що Постійне представництво України при ООН, яке я очолював, на виборах 1 грудня 1991 року проголосувало за його кандидатуру на посаду президента. А я балотувався в народні депутати. У партійному списку був третім. Тож мені довелося перекваліфікуватися з дипломата на депутата й очолити в нашому парламенті Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин.

Отже, я увійшов до складу фракції НРУ, поринув у політичне життя. Фракція дужчала, разом із нею зростав і я як політик і парламентар. Але сталося непоправне: спершу роз'єднали Рух, потім були спроби усунути В. Чорновола від керівництва. Я був із ним до кінця, був свідком його трагічної загибелі.

Народний Рух України, що непохитно стоїть на засадах зміцнення незалежності України, обрав мене своїм головою, висунув кандидатом на посаду глави держави. Це висока довіра.

Ось таким був мій шлях: від студента факультету міжнародних відносин Київського університету до вершин дипломатичної і політичної кар'єри.

Hennadii UDOVENKO (1931–2013),
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary,
Minister for Foreign Affairs of Ukraine (1994–98),
Permanent Representative of Ukraine to the United Nations (1985–92),
52nd President of the United Nations General Assembly (1997–98)

MEMOIR OF STUDY, LIFE, AND WORK

Abstract. Hennadii Udovenko shared his personal experience and memories, which begin with a description of his entry into the Faculty of International Relations at Kyiv University in 1944. The author shared his dreams of becoming an expert in international relations and pointed out the difficulties and limitations faced by students and graduates in the Soviet system. After graduation, Mr Udovenko worked at the Ministry of Foreign Affairs and later served as a collective farm chairman. He emphasised the importance of the experience gained at the university and the collective farm as an important stage in forming his personality and acquiring life wisdom.

The memoir continued with a story about his career after his studies and work at the Ministry of Foreign Affairs. The author shared memories of his stay in the USA, where he went in 1958 as a member of a youth delegation, his later postgraduate studies and work in various departments of the MFA. Mr Udovenko represented Ukraine at the UN and even held senior positions in the organisation, although he never set out to achieve a particular position in politics or diplomacy. The article points out the importance of defending national interests, pragmatism in foreign policy and increasing Ukraine's international standing. The memoir also covered Mr Udovenko's participation in the People's Movement of Ukraine [a democratic political party founded in 1989], his political views and interaction with Viacheslav Chornovil.

Keywords: Institute of International Relations, jurisprudence, diplomacy, Ukrainian SSR, Ministry of Foreign Affairs, student years, youth delegation, USA, UN, President of the UN General Assembly, Viacheslav Chornovil, People's Movement of Ukraine.